

УДК 3.378.37.08:93.659.517

Г. П. Рожнова,

аспірант

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

rozhnovaanna0907@gmail.com

ORCID: 0000-0001-6909-3610

ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

У статті представлено становлення підготовки журналістів на зламі століть – кінець ХХ початок ХХІ. Саме у цей період відбулось переосмислення подання, відтворення та сприйняття інформації, а суспільство починає визнавати журналістику, як четверту владу. Тому питання підготовки висококваліфікованих журналістських кадрів постає дуже гостро. Крім того, виникає жорстка необхідність підготовки спеціалістів, які зможуть маніпулювати та користуватись, а також направляти у потрібне інформаційне русло інформацію з інформаційних каналів до народу, розробка механізмів та засобів масової інформації та комунікації, а саме інтернет-комунікації, що зумовлює появу нових видів ЗМІ та розширює функціональні обов'язки журналіста.

Ключові слова: журналістська освіта, кваліфіковані кадри, професійна підготовка, вища журналістська освіта, компетентнісна стратегія, освітньо-професійний процес.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Необхідність дослідження історії підготовки журналістських кадрів зумовлена тим, що сучасний етап розвитку суспільства вимагає пошуку нових ідей та теоретичного педагогічного обґрунтування системи підготовки журналістів в Україні як самостійної галузі освіти, яка надає можливості отримання знань і набуття вмінь для здійснення професійної діяльності в засобах масової інформації.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Уже у перші роки незалежності з'явилися серйозні наукові праці: В. Здоровеги, М. Нечитайлюка, А. Москаленка, М. Подоляна, так і дещо молодших – В. Шкляра, О. Мукомели, В. Іванова, О. Мелешенка, В. Лизанчука, Й. Лося, І. Крупського та ін. Вагомий внесок у розвиток журналістської освіти і науки в Україні робить також факультет журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка, де працює потужний науково-педагогічний колектив. Яскравими представниками львівської школи в українському журналістикознавстві стали професори М. Присяжний, В. Лизанчук, С. Кость, І. Крупський, С. Горевалов, О. Кузнецова, М. Житарюк, Й. Лось, Б. Потятиник, О. Сербенська, М. Яцимірська та ін. Їх дослідницький доробок складає сотні історико-теоретичних праць.

Окреслення невирішених питань, порушених у статті. У статті піднімаються наступні питання: аналіз рівня підготовки журналістських кадрів, напрями підготовки журналістських кадрів, проблема підготовки журналістських кадрів у вищих навчальних закладах України

Формулювання мети і завдань статті. Мета статті полягає у тому, щоб розкрити основні напрями підготовки журналістів у минулі роки та порівняти рівень підготовки журналістських кадрів на сьогоднішньому етапі. Ми ставимо перед собою наступні завдання: теоретичний аналіз педагогічної підготовки журналістських кадрів в кінці ХХ – початку ХХІ століття; теоретичний аналіз рівня підготовки журналістських кадрів на сьогоднішньому етапі розвитку та виявлення проблем підготовки журналістських кадрів.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У час розвитку інформаційних технологій, глобалізаційних процесів відбувається переоцінка системи підготовки журналістських кадрів за радянських часів, яка відзначалася консерватизмом, традиційністю форм та методів навчання, єдиною ідеологічною спрямованістю, що лежала в площині формування відповідних професійних принципів і соціальної позиції журналіста. Новий статус журналістики, ідейне, політичне протистояння, багатопартійність суспільно-політичної системи, зростаючі вимоги до якості професійної освіти змушують ВНЗ, що готують журналістські кадри, шукати сучасну модель їх професійної підготовки, яка була б найбільш оптимальною для журналістського середовища. В свою чергу, відбуваються зміни у системі освіти. "Освіта є тим фактором, який зумовлює соціально-економічний розвиток держави. Одним із найважливіших напрямів сучасної вищої освіти варто визначити компетентнісну стратегію, пов'язану з перенесенням акцентів на формування професійної компетентності майбутніх фахівців" [1: 36].

Професійна підготовка відбувається враховуючи загальні, теоретичні, методологічні та нагальні потреби роботодавців від випускників вищих навчальних закладів. Варто також додати думку, що: "Освіта є тим фактором, який зумовлює соціально-економічний розвиток держави. Одним із

найважливіших напрямів сучасної вищої освіти варто визначити компетентнісну стратегію, пов'язану з перенесенням акцентів на формування професійної компетентності майбутніх фахівців." [1: 37].

Головним фактором побудови професійної освіти на засадах компетентнісного підходу стали вимоги роботодавців, які у більшості випадків задоволені рівнем теоретичних знань випускників ВНЗ, але відзначають неготовність до практичної діяльності, відсутність досвіду. Це свідчить про наявність суперечностей та недоліків у сучасній освіті.

При дослідженні підготовки кваліфікованих журналістських кадрів в цілому, ми притримуємось думки науковця Ворони В.: "Формування професійної компетентності журналіста вибудовується з урахуванням основних методологічних тенденцій розвитку сучасної освіти. Методологічні орієнтири аналізу формування професійної компетентності журналіста, як конструкту міждисциплінарного змісту, складають системний, синергетичний, культурологічний, особистісно-діяльнісний, аксіологічний, ситуаційний, компетентнісний підходи" [2].

Нова парадигма розвитку освіти визначає стратегії змістовно – смислового наповнення визначених напрямів з метою, особистісного розвитку того, хто навчається, розкриття смислів його життєдіяльності, а також сприяє розвитку особистості як фахівця і ціннісно-смислового пошуку його професійної діяльності.

Осмислення суб'єктності як складної інтегральної якості особистості дозволяє вивчати особистісні позиції, які займає студент в освітньо-професійному процесі. Згідно вітчизняних теорій діяльності та інтеріоризації "можливість стати суб'єктом освітньої та професійної діяльності реалізується в процесі інтеріоризації зовнішніх регуляторів (норм, правил, цінностей) у внутрішні регулятори життя і діяльності студента. При цьому ефект переходу зовнішніх впливів у внутрішньо-особистісний план буде тим вище, чим більш вони адекватні різноманітним рівням розвитку суб'єктної позиції майбутнього фахівця" [3: 88].

Удосконалення й модернізація системи професійної підготовки майбутніх журналістів зумовлюється рядом комплексних чинників зовнішнього (суспільного) й внутрішнього (суб'єктного) характеру. До зовнішніх чинників, відносно системні трансформації національної освіти, які пов'язані з інтеграцією України до Європейського співтовариства та викликами соціуму. Засобом формування особистості є якісний процес навчання, у якому задіяні передові освітні технології, а продуктом діяльності – особистість випускника ВНЗ, який має бути компетентним не лише в професійній галузі, але й мати активну життєву позицію, високий рівень громадянської свідомості, бути інноваційним і компетентним під час вирішення будь-яких завдань, що ставить перед ним життя. Зовнішні фактори чинять тиск на освітню систему, що зумовлює необхідність розробки нових нормативів і програм, удосконалення правових механізмів і моделей професійної підготовки майбутніх фахівців.

Суб'єктні внутрішні (особисто зумовлені) фактори створюють зміну парадигми фахової підготовки журналістів із знанневої на компетентнісну системну модель, що гарантує трудову оперативність фахівця засобами безперервного навчання та постійного підвищення кваліфікації, як чинника конкурентоспроможності та самовиразу особистості в соціальному середовищі. При цьому освітній процес має бути спрямовано на усебічний розвиток спеціаліста, самостійність, самодостатність, креативність, здатності до творчої активності й самореалізації, задоволення соціальних і духовних потреб розвитку суспільства та економічної стабільності. Рівень компетентності є важливою характеристикою майбутнього фахівця, його конкурентоздатністю на ринку праці, а також показує самоідентифікацію нашої української спільноти й народу у цілому.

Старший викладач Кутювенко О. здійснила аналіз ключових проблем, які стосуються питань підготовки журналістів у вищих навчальних закладах України. Для цього вона провела опитування 92 респондентів у фокус-групах, серед яких були представники громадських організацій, редактори видань, викладачі факультетів журналістики, діючі журналісти, які прийшли у професію з вишів, власне випускники [4]. Опитування показало наступні результати:

1. Технічна база застаріла.
 2. Журналістська освіта в університетах – це філологія. Випускники факультетів журналістики вказували на недостатню кількість дисциплін для здобуття практичних навиків журналістики.
 3. Дисбаланс між практикою й теорією, в якому остання значно переважає. Студенти вказали на недостатню кількість здобутих практичних навиків.
 4. Застаріла наукова база.
 5. Відсутня реакція викладацького складу на зміни й тенденції медіаринку.
- Опитані респонденти зазначили, що їм не вистачає саме знань та умінь від викладачів-практиків.
6. Малопоширена практика обміну студентів журналістського спрямування між країнами.
 7. Наявність диплому деяких вишів є причиною того, що роботодавець навіть не запросить студента на зустріч.

Ця проблема зумовлена тим фактором, що престижність отримання освіти в українських вузах диплому журналіста з кожним роком падає в очах українських роботодавців, які працюють в медіа сфері.

Ті ж журналісти, які прийшли у професію без диплому з фаху, здебільшого вважають, що всіх практичних речей можна навчитися на курсах чи тренінгах із неформальної освіти.

Далі вона акцентує увагу на наступних речах: "Медіаринок звинувачує викладачів у тому, що ті погано навчають майбутніх фахівців. Дуже часто редактори констатують той факт, що випускники більшості вишів не володіють елементарними практичними навичками, не розуміють специфіки роботи в ньозрумах, не орієнтуються в нових тенденціях ринку. Викладачі ж звинувачують представників медіаринку в небажанні співпрацювати з кафедрами журналістики, фінансово їх підтримувати" [4].

Самі ж викладачі кажуть про незацікавленість держави в таких дослідженнях: на це потрібно витрачати гроші, яких на освіту завжди бракує. Варто навести у приклад низькі зарплати, які отримують викладачі, а також відсутність фінансової підтримки наукових проектів. Участь у міжнародних конференціях для українських науковців практично неможлива: зазвичай плата в подібних заходах коливається від 200 до 500 євро за людину. А це для вишу – нереально велика сума. Ще однією проблемою є відсутність комунікації між кафедрами журналістики різних вишів із питань навчального процесу. Дуже рідко відбуваються спільні проекти, однак і їх недостатньо, щоби згуртувати науковців над спільною проблемою й почати зі свого боку процес реформування навчальних програм-медіаграмотність.

Крім того, Департаментом журналістської освіти Чернівецького державного університету було проведено опитування. Проаналізувавши результати опитування, респондентами якого стали близько 20 журналістів-практиків Західної України, можемо стверджувати, що більшість таки "за" освіту. І навіть тих, хто сумнівається у важливості вузівської підготовки працівника сфери медіа, можна переконати, задобривши можливість поєднання навчального процесу із професійною діяльністю (майже 48 %) та зменшенням терміну навчання (23,81 %).

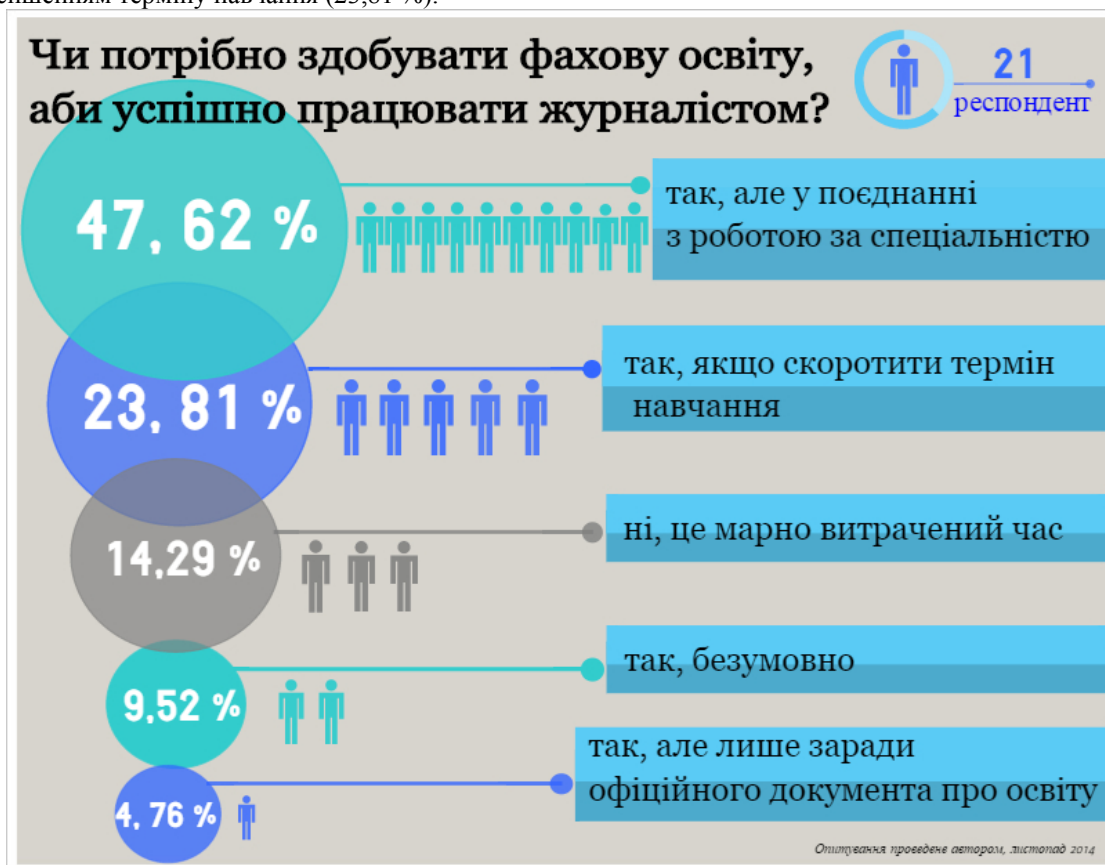

Рис. 1.1. Дані: www.reporter.cv.ua/

Опитування абітурієнтів і студентів першого курсу Чернівецького державного університету переконують у тому, що у більшості з них (близько 90 %) уявлення про журналістику склалися на підставі телебачення.

Однак, робота суб'єкта вимагає миттєвої реакції, дотепності, абсолютно вільного володіння словом, глибокої ерудиції, гарної дикції й голосу.

Якщо говорити про всесвітню статистику підготовки журналістів, станом на 2015 рік найбільше освітніх закладів, які спеціалізуються на підготовці кваліфікованих журналістських кадрів знаходиться у США – 450 університетів. Програмами вищих навчальних закладів передбачено підготовку

універсальних журналістів у спектрі репортерської діяльності, також керівників мас-медіа, редакторів он-лайн ЗМІ, друкованих, випускових редакторів. Окремо виділяють по профілю підготовки журналістів радіопрограм, теле-, друкованих видань, операторів, режисерів, фотокореспондентів, працівників інформаційних служб і прес-служб.

З кожним роком, з кожним етапом розвитку інформаційних технологій вимоги до журналістів стають дедалі вищими. Від профільного журналіста вимагають ряд навиків, не тільки у контексті профільних навиків: написання текстів, підготовка сюжетів, вчитка текстів, збір фактів та пошук інформаційних приводів, а володіння технічними знаннями, спеціальними програмами та уміння оперативно оволодівати новими технологіями. Тому дедалі більше з'являються нові напрямки, відкриваються нові галузеві, тематичні та рольові спеціалізації. Багато шкіл, зокрема школа Інституту журналістики Київського державного університету імені Тараса Шевченка вже довгий час готує універсального журналіста, який може проявити свої знання та здобуті вміння і у теле- радіо- та пресовій журналістиці.

Підготовка журналістських кадрів у новому форматі вимагає розробку та впровадження навчальних програм, курсів та тренінгів, які відповідають всесвітнім вимогам інформаційних ЗМІ. Нині, як зазначає видатний основоположник української журналістики І. Михайлин: "Теорія журналістики репрезентована курсами "Теорія журналістики", "Основи журналістики", "Теорія публіцистики", окремі її положення висвітлюються і в курсах "Етика журналістської творчості", "Психологія журналістської творчості", "Правові основи діяльності ЗМІ" та ін., вивчаються також і в спецкурсах та дисциплінах спеціалізації. Історія репрезентована курсами "Історія української журналістики", "Історія зарубіжної журналістики", "Зарубіжна журналістика". В університетах України активно вивчається практика журналістики – у курсах "Теорія та методика журналістської творчості", "Інформаційні жанри", "Аналітичні жанри", "Публіцистичні жанри", "Проблематика газетних виступів", "Журналістський маркетинг і менеджмент", "Сценарна майстерність", "Журналіст у кадрі", "Риторика" та деяких інших, а також набувається в творчих майстернях"[5: 31].

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми. Якщо робити загальні висновки щодо підготовки журналістських кадрів, то варто ще зробити уклін до київської школи журналістики, яка у процесі підготовки кваліфікованих журналістських кадрів використовує елементи теорії функцій Роджера Блюма, відомого в Європі швейцарського вченого, керівника департаменту журналізму Бернського університету.

Зважаючи на стрімкий розвиток інформаційних технологій за останнє десятиріччя, ЗМІ пережили стрімкі зміни та метаморфози, що покращили якість журналістських матеріалів з кожним роком кількість та якість матеріалів – покращується. Із курсом вступу України до Євросоюзу політика держави така: журналістські матеріали відповідають головним канонам: оперативність, точність, достовірність, повнота, простота. Новою віхою у розвитку інформаційних технологій стали електронні ресурси, що трохи витіснили друковані видання, але тим не менш розширили доступ до світових та міжнародних журналістських матеріалів.

Незважаючи на важкі умови становлення української журналістики, на зламі століть та отримання незалежності держави. Україна обрала курс незалежної демократичної журналістики. Найякравіше відмічається тенденція, що ВНЗ України обирають Європейську школу журналістики.

Саме тому, журналістська освіта має формувати не тільки професійні якості, а й морально-етичні засади професійної діяльності журналіста в умовах відкритого демократичного суспільства. Внаслідок цього, зазнає суттєвих змін освітній процес у ВНЗ, що потребує застосування нових методів, прийомів та форм навчання майбутніх журналістів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вища освіта України і Болонський процес : [навч. посіб.] / М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш,
2. В. Д. Шинкарук, В. В. Грубієнко, І. І. Бабин ; за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль : Навчальна книга, Богдан, 2004. – 384 с.
3. Ворона В. О. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх маркетологів у вищому навчальному закладі : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Ворона Вікторія Олексіївна – Київ, 2015. – 20 с.
4. Квартальнов В. А. Методика професіонального обучения и подготовка специалистов по туризму в России / В. А. Квартальнов – М., 2005. – 88 с.
5. Кутовенко О. Журналістська освіта в Україні : чому тест на придатність ще й досі не складено? [Електронний ресурс] / О. Кутовенко – Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/education/zhurnalistyska_osvita_v_ukraini_chomu_test_na_pridatnist_sche_y_dosi_ne_skladeno/.
6. Михайлин І. Л. Основи журналістики. [Електронний ресурс] / І. Л. Михайлин – Режим доступу : http://shron.chtyvo.org.ua/Mykhailyn_Ihor/Osnovy_zhurnalistyky.pdf.

REFERENCES (TRASLATED & TRANSLITERATED)

1. Vyshcha osvita Ukraini i Bolons'kyi protsess [Higher Education Ukraine and the Bologna Process] : [navch. posibnyk] / M. F. Styopka, Ya. Ya. Bolyubash, V. D. Shynkaruk, V. V. Hrubiyenko, I. I. Babin ; Ed. V.G. Kremen. – Ternopil : Navchalnyy posibnyk, Bogdan, 2004. – 384 s.
2. Vorona V. A. Pedagogichni umovy formuvannya profesiynoyi kompetentnosti maybutnikh marketologiv v vyshchomy navchal'nomy zakladi [Pedagogical Conditions of Formation of Professional Competence of Marketing in Higher Education] : avtoref. dis. kand. ped. nauk. : 13.00.04 / Victoria Oleksiyivna Vorona. – Kyiv, 2015. – 20 s.
3. Qvartalov V. A. Metodyka profesiynogo obycheniya i podgotovka spetsialistov po tyrizmy Rossii [Professional Methodology and Preparation of Teaching Professionals of Tourism in Russia] / V. A. Qvartalov – M., 2005. – 88 s.
4. Kutovenko A. Zhurnalistska osvita v Ukraini : Chomy test na pridadnist do sih pir ne skladeno [Journalism Educaion in Ukraine : Why Test for Suitability are Still not Prepared?] [Elektronnyi resurs] / A. Kutovenko – Rezhym dostupu : http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/education/zhurnalistska_osvita_v_ukraini_chomu_test_na_pri_datnist_sche_y_dosi_ne_skladeno/.
5. Mykhailyn I. L. Osnovy zhurnalistyky [Basics of Journalism] [Elektronnyi resurs] / I. L. Mykhailyna – Rezhym dostupu : http://shron.chtyvo.org.ua/Mykhailyn_Ihor/Osnovy_zhurnlistyky.pdf.

Rozhnova A. P. Teoreticheskii i istoriko-pedagogicheskii analiz professional'noy podgotovki buduyushchikh zhurnalistov v vysshix uchebnykh zavedeniyakh Ukrainy.

В статье раскрыто становление подготовки журналистов на рубеже веков (конец XX – начало XXI). Именно в этот период состоялось переосмысление представления, воспроизведение и восприятие информации, а общество начинает признавать журналистику, как четвертую власть. Поэтому вопросы подготовки высококвалифицированных журналистских кадров стоит очень остро. Кроме того, возникает жесткая необходимость подготовки специалистов, которые смогут манипулировать и использовать, а также, направлять в нужное информационное русло информацию с информационных каналов к народу, разработка механизмов и средств массовой информации и коммуникации, а именно интернет-коммуникаций, что приводит к появлению новых видов СМИ и расширяет функциональные обязанности журналиста.

Ключевые слова: журналистское образование, квалифицированные кадры, профессиональная подготовка, высшее журналистское образование, компетентностная стратегия, образовательно-профессиональный процесс.

Rozhnova A. P. Theoretical, Historical and Pedagogical Analysis of the Intended Journalists' Professional Training in the Higher Educational Institutions of Ukraine.

The article presents the formation of the journalists' training process at the turn of the century (the end of XX – the beginning of XXI). During this period, there was a rethinking of representation, reproduction and perception of information, and journalism was recognized as fourth power. Therefore, the preparation of the highly-qualified journalistic personnel rises essentially. Besides that, there are the urgent need in specialists who could manipulate, use and guide the information to the particular channels from media channels to society, develop media and communication mechanisms, such as Internet communication, which leads to the emergence of new types of media and extends the journalistic areas of responsibility has appeared. In the article the main problems of training of journalistic personals in higher educational establishments of Ukraine are illuminated The comparative analysis takes the information of training of journalistic personnel from the point of view of employers, teachers and shown how journalistic education is supported on state level. Works of scientists and teachers who occupied study of this question are analyzed. The comparative analysis forwards the information to the particular channels from media channels to society. In the article the theoretical recommendations of the improvement of professional preparation of journalists in higher education institutions in accordance with technological, financial and political processes, which take place in a country are stated.

Key words: journalistic education, qualified personnel, professional training, higher journalistic education, competency strategy, education and professional process.